

**МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ
У ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА 60 – 70 РР. ХХ ст.)**

У статті проаналізовано зміст діяльності позашкільних закладів в Україні (друга половина 60-х – 70-ті рр. ХХ ст.), доведено їх значення у розвитку музично-естетичного виховання учнів.

Ключові слова: Україна, музично-естетичне виховання, учні, позашкільні заклади, освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Глобальний характер перетворень, що відбуваються нині в Україні, торкається різноманітних сфер діяльності людини, в тому числі й освіти. В умовах докорінного оновлення всіх сфер нашого суспільства, його національного відродження перед педагогічною наукою постає чимало нових вимог, серед яких важливе місце займають проблеми естетичного виховання учнівської молоді. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визначає пріоритетність естетичного виховання молоді на засадах провідних принципів демократизації та гуманітаризації, відкритості гуманістично-плюралістичних позицій, національної спрямованості навчання і виховання. У цьому контексті особливого значення набуває вирішення проблеми музично-естетичного виховання молодого покоління, зокрема учнів початкової школи.

Розвиток національної системи музично-естетичного виховання, яка сприятиме формуванню особистості, що буде прагнути змінювати своє життя на краще й жити за законами краси, вимагає урахування надбань усього багатвікового минулого, вивчення теорії та практики музично-естетичного виховання в минулому, опрацювання історичного та теоретико-методологічного аспектів даної проблеми. Тільки таким шляхом можна забезпечити єдність, наступність і спадкоємність у вихованні поколінь.

Аналіз основних досліджень і публікацій, присвячених даній проблемі. Необхідність введення до активного наукового обігу ідей та досвіду музично-естетичного виховання підтверджується педагогічною практикою. У різні періоди дослідження процесу становлення та розвитку музично-естетичного виховання в Україні було предметом наукових праць Д. Ахшарумова, А. Вахнянина, С. Людкевича, В. Матюка, С. Миропольського, П. Сокальського та ін. Саме вони, усвідомлюючи важливість музичного мистецтва у вихованні підростаючого покоління, зробили вагомий внесок у розвиток теорії музичного виховання, яка ґрунтувалася на результатах глибокого вивчення історико-культурних надбань нашого народу, що забезпечувало виховання дітей та молоді на національному ґрунті.

У педагогічній науці радянського періоду загальні питання історичного розвитку музично-естетичного виховання учнів початкових класів, еволюції форм і методів навчання музики розглядалися в дослідженнях І. Анісімової, О. Апраксіної, Н. Добровольської, А. Калениченко, Л. Коваль, Д. Локшина, Є. Марченка, Л. Масол, В. Орлова, О. Ростовського, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Хлебникової, Т. Цвелих, Г. Шевченко та інших. Ці роботи містять багатий фактичний матеріал, дають певні уявлення про тенденції та особливості музично-естетичного виховання в різних регіонах, на окремих історичних етапах.

Мета статті. Поряд із школою значний вплив на музично-естетичне виховання, розвиток інтересів, формування поглядів і переконань, на вчинки і поведінку дітей мають позашкільні заклади. Питання впливу діяльності позашкільних закладів освіти на музично-естетичне виховання учнів в контексті розвитку освітніх процесів в Україні в другій половині ХХ ст. вивчено недостатньо, що і стало метою дослідження. Аналіз змісту діяльності позашкільних закладів в Україні (друга половина 60-х – 70-ті рр. ХХ ст.) дає змогу усвідомити певні закономірності у розвитку музично-естетичного виховання у зв'язку з освітніми процесами в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорія та практика музично-естетичного виховання учнів завжди була пов'язана з культурно-історичним розвитком України, з державною політикою у сфері культури і мистецтва, з проблемами реформування, розвитку освіти та педагогічної думки в країні.

У другій половині 60-х – 70-ті роки в Україні продовжувався розвиток і вдосконалення системи народної освіти. У 1967 році в Радянському Союзі відзначалося 50-річчя Жовтневої революції. Радянська Україна у складі СРСР за ці роки досягла значних успіхів у галузі економіки, науки і культури. В Українській РСР створено принципово нову науково обґрунтовану систему освіти. Запроваджено восьмирічне загальне навчання (всеобуч), на його основі здійснено перехід до загальної народної освіти. Початкова школа мала тепер трирічну програму навчання. Всеобуч поширювався й на середню спеціальну освіту та систему професійно-технічного навчання. Основною ланкою освітньої мережі стала середня школа.

Виховання молодого покоління, підготовка його до життя здійснювалося не тільки в процесі навчальної й позакласної роботи в школі.

Поряд із школою значний вплив на розвиток інтересів, формування поглядів і переконань, на вчинки і поведінку дітей мали позашкільні заклади – Палаці і Будинки піонерів та школярів, дитячі театри, дитячі сектори професійних клубів і Палаців культури, які закріплювали, доповнювали і розвивали успіхи, досягнуті школою у вихованні і навчанні дітей. Позашкільні заклади відігравали велику роль в організації цікавого відпочинку дітей в літній період, надавали практично-методичну допомогу піонерським таборам і майданчикам, допомагали організовувати та проводити масові заходи. За роки Радянської влади було не тільки створено широку мережу позашкільних закладів, а й вироблено певну систему їх роботи, забезпечено тісний зв'язок зі школою, сім'єю, широкою громадськістю.

Позашкільні заклади працювали з урахуванням інтересів дітей, на основі їх активності і самостійності, з дотриманням принципу їх добровільної участі. В них здійснювалися заняття освітньо-виховного характеру, розвивалися ініціатива і самодіяльність учнів, вироблялися високі моральні якості – працьовитість, колективізм, організованість, допитливість, дисциплінованість [4, с. 231].

Палаці і Будинки піонерів, дитячі сектори при профспілкових Палацах і Будинках культури стали перш за все центрами естетичного, зокрема музично-естетичного виховання, де проводилася змістовна виховна робота засобами музики. Основний зміст її був такий: ознайомлення учнів з творами музичного мистецтва, організація виконавської й творчої діяльності дітей, пропаганда музичного мистецтва серед населення (виступи самодіяльних колективів).

Важливим заходом, що сприяв піднесенню рівня виконавської й творчої діяльності учнів, пропаганді музичних творів, було проведення районних, міських і обласних оглядів-конкурсів, присвячених Великому Жовтню. Високий художній рівень виконавської майстерності на той час демонстрували колективи Київського, Харківського, Одеського, Львівського, Полтавського, Хмельницького та інших Палаців піонерів (ансамблі пісні і танцю, симфонічні оркестри, капели бандуристів тощо). Також в цей період однією з форм ознайомлення учнів з досягненнями мистецтва, в тому числі й музичного, були клуби любителів мистецтва [2, с. 44].

У Палацах і Будинках піонерів, дитячих секторах та в окремих піонерських кімнатах при управлінні будинками проводилися свята пісні й музики, фестивалі дитячих талантів, організовувалися походи за піднесення пісенної культури школи, вулиці, села, міста тощо.

Позашкільні заклади Київської, Львівської, Харківської, Одеської, Полтавської та інших областей велику увагу приділяли координації всієї художньої виховної роботи з дітьми, орієнтуючи школи на створення нових дитячих художніх колективів. В результаті зросла кількість різних гуртків і студій. На той час в Україні працювало 44 тис. дитячих хорів, понад 12 тис. оркестрів духових і народних інструментів, 15 тис. драматичних студій, а також близько 70 тис. гуртків художньої самодіяльності різного профілю. Тільки у Львівській області було створено 60 оркестрів народних інструментів, 64 ансамблі акордеоністів і баяністів, 32 естрадних оркестри, 2 оперні студії тощо [2, с. 45].

Велику музично-виховну роботу проводив педагогічний колектив Київського Палацу піонерів. Так, у розділі плану "Навчально-виховна робота в гуртках" зазначалося

про необхідність збільшення кількості гуртків для молодших учнів, щоб мати змогу здійснювати в майбутньому поступовість навчання у відділах і високу підготовку учнів, зокрема в галузі музичного мистецтва.

В розділі "Методична робота" зазначалось, що методичну роботу Палацу піонерів необхідно спрямувати на всебічну допомогу школам в організації позакласної роботи, поширення методичного впливу Палацу на позашкільну роботу з учнями, на узагальнення і розповсюдження кращого досвіду цієї роботи. Для цілеспрямованої методичної роботи перед відділом естетичного виховання дітей ставилось завдання організувати постійно діючі методоб'єднання педагогів Палацу піонерів, а саме, керівників хорових, інструментальних гуртків [2, с. 142].

Струнка система музично-естетичного виховання склалася в ті часи в Львівському Палаці піонерів. Там працювали численні музичні гуртки, студії, ансамблі. У Палаці працювало більше ніж 20 творчих гуртків, які відвідували понад 1500 дітей. Керівники гуртків приділяли велику увагу вивченню українського народного мистецтва, а також ознайомленню школярів з культурним життям народів СРСР. Крім колективних занять педагоги проводили індивідуальні заняття зі співів та музики, особливо з тими дітьми, які мали потяг і здібності до музики.

Педагогічний колектив Палацу піонерів надавав велику допомогу школам міста й області в організації музично-естетичного виховання дітей. При Палаці працював музичний лекторій, який ознайомлював учнів з життям і творчістю композиторів.

В Україні в зазначений період склалася й утвердилася на наукових основах система позашкільних закладів, що характеризувалася багатством і різноманітністю форм і методів роботи. Напередодні святкування 50-ї річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції в Українській РСР нараховувалося понад 3280 різних позашкільних закладів. В ці роки діяльність позашкільних закладів була спрямована на гідну зустріч цього ювілею. Так само активно велась робота напередодні святкування 100-річного ювілею В.І. Леніна. Усі центральні позашкільні заклади оголосили конкурси, огляди, естафети, змагання, присвячені цій даті.

Великою популярністю в республіці користувалися дитячі музичні школи, кількість яких щорічно збільшувалася. Якщо в 1959 р. їх нараховувалось 231, а кількість учнів складала 53 526 чол., то у 1967 р. їх кількість зросла до 496, а учнів більше ніж у два рази. Педагогічні колективи музичних шкіл основну увагу приділяли естетичному розвитку дітей, вихованню у них широкого кругозору. Викладачі музичних шкіл добивалися того, щоб кожний учень став пропагандистом музики у загальноосвітній школі.

Високий рівень музично-естетичного виховання забезпечували художні колективи будинків та палаців піонерів. В середині 60-х років працювало 700 таких установ, де в різних гуртках, студіях, в тому числі й музичних, займалися тисячі піонерів і школярів [1, с. 34].

При Палацах піонерів, підзвітних Міністерству освіти УРСР, організовувалась велика кількість дитячих хорів. На той час найвідомішими серед цих колективів були – дитячий хор "Ровенські дзвіночки (кер. В. Островський), Одеський хор "Ластівка" (кер. І. Яковлева), Зразковий дитячий хоровий колектив-студія "Щедрик" Київського Жовтневого палацу культури Укпрофради (кер. І. Сабліна).

У березні 1972 р. Секретаріатом ВЦРПС, Секретаріатом ЦК ВЛКСМ, Колегією Міністерств освіти та культури СРСР, Секретаріатом правління Спілки композиторів СРСР "з метою дальшого удосконалення змісту й системи масового музично-естетичного виховання підрастаючого покоління, залучення творчих спілок та організацій до активної участі в роботі з дітьми" була прийнята постанова про організацію Всесоюзного тижня музики.

В рамках цього заходу були проведені дитячі хорові фестивалі, організовувались свята піонерської та комсомольської пісні. Одночасно Міністерством культури УРСР, Спілкою композиторів та Музичним товариством практикувалися такі форми концертно-хорового виконавства, як республіканські конкурси на кращу патріотичну

пісню. Ці заходи сприяли зміцненню контактів між творчими спілками та дитячими художніми колективами, збагачували їх репертуар новими творами.

В ці роки поширеною формою концертно-хорового виконавства учнівської молоді були Всесоюзні зльоти хорів хлопчиків, які користувалися великою популярністю в Естонії, Литві, Латвії. Так, прикладом може слугувати один з таких зльотів, який проходив в Україні 1979 р. 500 хлопчиків з різних міст Радянського Союзу стали учасниками свята пісні в Києві [3, с. 20-21].

Значну роль у музично-естетичному вихованні учнів відігравали театри. Щорічно більше 4,5 млн. школярів дивилися вистави тільки в дитячих театрах. В цих виставах велику роль часто відігравала музика. Такий синтез мистецтв в театральних виставах сприяв більш глибокому впливу на почуття та емоції учнів, що є важливою умовою естетичного виховання.

Дієвою формою музично-естетичного виховання школярів були масові дитячі кінотеатри. В них проводилися кінофестивалі, аналіз улюблених кінофільмів, зустрічі з артистами кіно, письменниками, художниками, музикантами, створювалися дитячі кінолекторії. Музика до кінофільмів допомагає дітям більш глибоко осягнути зміст кіно, проникнутися почуттями і настроями героїв, створює певний емоційний фон перегляду. Багато цікавих заходів з виховання естетичних смаків учнів проводили дитячі кінотеатри "Алые паруса" м. Сімферополя, "Пионер" – м. Миколаєва, ім. Павлика Морозова – Херсона та ін.

На початку 70-х років ХХ століття відомим радянським композитором і педагогом Д. Кабалецьким було започатковано дитячу філармонію для дітей та юнацтва, яка стала осередком музично-естетичного виховання молоді. Пізніше такі культурноосвітні центри було відкрито на базі обласних філармоній.

Висновки. Таким чином, діяльність позашкільних закладів давала можливість учням загальноосвітніх шкіл поглибити знання з музики та інших видів мистецтва, розвинути творчі здібності, естетичні почуття, смаки та ідеали. В процесі залучення учнів до художніх цінностей, ознайомлення з кращими зразками світового й вітчизняного музичного мистецтва створювалося відповідне культурноосвітнє середовище, котре позитивно впливало на формування загальнолюдських якостей, сприяло розвитку моральних, естетичних, інтелектуальних ресурсів.

Використані джерела

1. Кобзар Б.С. Суспільне виховання підростаючого покоління / Б.С.Кобзар. – К., 1967.
2. Кобзар Б.С., Харінко Н.Ф. Проблеми виховання в позашкільних закладах / Б.С.Кобзар, Н.Ф. Харінко. – Київ: Радянська школа, 1969. – 160 с.
3. Мельник О. Уперше на Україні / О. Мельник // Музика. – К., 1979. – № 4. – С.20-21.
4. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917-1967). – К.: Радянська школа, 1967.

Doroshenko T.

MUSICAL AND AESTHETIC TRAINING OF PUPILS AT THE OUT-OF-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UKRAINE (SECOND HALF OF 60s – 70s YEARS OF THE XX CENTURY)

The article is analyzed the content of the out-of-school institutions in Ukraine (the second half of the 60's – 70's year of the XX c.) And it is proved its importance in the development of musical and aesthetic training of pupils.

Key words: *Ukraine, musical and aesthetic training, pupils, out-of-school institutions, education.*

Стаття надійшла до редакції 01.03.14